

в дела университета. Показано практическую реализацию академических свобод как сущностной характеристики автономии в виде одобрения факультетскими собраниями печати магистерских и докторских диссертаций.

Ключевые слова: автономия, академические свободы, университет, совет, правление.

Mokliak V. The Development Features of the Autonomy of Kyiv St. Volodymyr University During the First Statutes Effect

The article highlights that the university council had the right: to choose rector, deans, professors, adjuncts, correspondents and honorary members; appoint and dismiss teachers and other officials of the university and schools of the Kiev educational district (subject to the approval of the decisions of the trustee of the educational district or the Minister of Public Education). It is proved that the independent decision was taken by the council in order to improve the teaching of sciences, the distribution of educational load, faculty petitions, staff attestation (the procedure of which was clearly regulated by the relevant provisions). It is substantiated that the high level had a financial component of autonomy: the university's management was entitled to earn money, but it required continuous attention and control from the head and members of the board. It is analyzed that the trustee intervened in the university very much, which was reflected in a large number of publications on the "university question" in the future. The practical realization of academic freedoms as an essential characteristic of autonomy in the form of approval by faculty collections of printing of master's and doctoral dissertations is shown.

Key words: autonomy, academic freedoms, university, council, rule.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 37.015.31«19/20»:613.42(045)

О. І. Онипченко

**ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ У ВИРІШЕННІ
ПИТАННЯ СТАТЕВОРОЛЬВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ
І ПІДЛІТКІВ (ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)**

Аналіз будь-якого історико-педагогічного явища може бути здійснений тільки на основі вивчення підходів, що мали місце до вирішення певної проблеми, зокрема й проблеми статевої соціалізації дітей та підлітків через відповідне організоване статеве виховання. Протягом сторіч домінуючим в умовах православної Росії був

релігійний підхід, що визначає релігійно-моральні основи взаємин чоловіка й жінки. Із середини XVIII в. став формуватися *медичний підхід* до проблеми статевого виховання, що базується на питаннях статевої гігієни, правильного харчування, вимог здорового способу життя. *Антропологічний підхід* звертав увагу на вирішення питання статевого виховання з позиції вітчизняного людинознавства. З розвитком психології сформувався *психологічний підхід*, що вимагав врахування зв'язку статевих переживань із іншими переживаннями людей, їх взаємозалежності й взаємовпливи, вікових особливостей дитини, і пізніше *педагогічний*, що враховує гігієнічну й морально-виховну складову.

Серед педагогів, які займалися проблемою статевого виховання дітей та підлітків означеного періоду слід зазначити: С. Міжева «Проблеми статевого виховання у вітчизняній школі і педагогіці кінця XIX – качан XX ст.» (2011), О. Бялик «Суспільно-Історичні передумови статевого виховання учнівської молоді» (2015), О. Бялик «Статеве виховання школярів: вітчизняний та зарубіжний досвід» (2016), В. Кравець «Сексуальна педагогіка» (2016).

Мета статті – дати характеристику історичних підходів до вирішення проблеми статевого виховання, розглядаючи питання розробки основ статевого виховання і його становлення у вітчизняній школі на початку XX ст.

Як відомо, протягом сторіч домінуючим в умовах православної Росії був *конфесіональний підхід*, що визначає релігійно-моральні основи взаємин чоловіка й жінки. Християнство поступове прийшло до розгляду статевих відносин у першу чергу як необхідності, пов'язаної з дітонародженням і продовженням роду.

Представники християнсько-православного напрямку (І. Сікорський, І. Скворцов, Є. Накашидзе, Є. Лозинський тощо) вважали, що оскільки в природі й у людському світі панує Божественний творчий початок, то правильне статеве виховання можливе лише на основі християнсько-православної свідомості.

Надаючи поради стосовно того, як дитина могла б відгородити собі від численних небезпек на шляху передчасного пробудження статевого життя, вони звертають увагу на внутрішню та зовнішню дисципліну. Головним акцентом внутрішньої дисципліни прибічники релігійного підходу ставлять звернення до Христа, а зовнішня дисципліна полягає в дотриманні наступних порад як-то: надзвичайна обережність у виборі книг, які направляють увагу убік чуттєвості; збудження розумового інтересу через знайомство з науками взагалі та особливої пристрасті до однієї з їх. А також кілька основних порад стосовно статевої гігієни: достатньо свіжого повітря як удень, так і вночі, купання, всебічні фізичні вправи, простий і діяльний спосіб життя, осмислена й доцільна робота, помірність і регулярність у їжі, відсутність усього збудливого – навіть кави і чаю тощо [7, с. 39].

Відстоюючи ідею дошлюбної цнотливості, вони виходили з того, що ранній початок статевого життя програмує цілий ряд негативних наслідків. «Рано пробуджена й взлелеяна чуттєвість», – стверджував відомий учений і суспільний діяч І. Сікорський, – є небезпечною й фатальною для здоров'я організму, що не сформувався, та веде до раннього вгасання статевої функції, що відбивається негативно на подружніх відносинах [9, с. 74].

Медичний підхід до проблеми статевого виховання почав формуватися із середини XVIII ст., коли лікарі звернули увагу на негативний вплив статевих збочень на здоров'я дитини. Аналізуючи проблему з погляду фізичного здоров'я, здатності до дітородіння, боротьби з венеричними захворюваннями, медики, у якості основного способу запобігання негативних наслідків прояву ранньої сексуальності, розглядали статеву помірність до повного статевого розвитку. У той же час із медичної точки зору відсутність елементарної статевої просвіти в країні, вело й до розвитку статевих збочень у дітей.

Педагоги й медики звертали серйозну увагу батьків на питання особистої гігієни, харчування, правильного фізичного розвитку, про що свідчать роботи М. Андриєвської «Виховання дівчинки в перехідному віці» (1909), М. Волкової «До питання про фізичне виховання хлопчиків» (1903), Є. Михайлової «Про значення фізичних вправ для жіночих навчальних закладів» (1890) тощо.

Педагоги й лікарі відзначали, що вся система шкільного виховання спрямована на розумовий розвиток дитини, і така однобічна спрямованість позначається як на розумовому стомленні учнів, так і на їхньому фізичному розвитку. Тому з 90-х років XIX ст. в шкільну програму активно вводиться гімнастика, що включає ті вправи, які відповідали «принципам статевої гігієни й відволікали дітей від нездорових мрій» [4].

З розвитком психології сформувався *психологічний підхід*, що вимагав врахування зв'язку статевих переживань із іншими переживаннями людей, їх взаємозалежності й взаємовпливі, періодизації статевого виховання з урахуванням вікових особливостей дитини.

Багато рекомендацій вітчизняних педагогів базувалися на досягненнях психологічної науки й виходили з того, що статеві переживання людини зовсім не є чисто фізіологічними явищами, що становлять сферу інтересу тільки лікарів; вони тісно переплетені з усіма іншими щиросердечними переживаннями, і їх потрібно розглядати й із психологічної точки зору. Тому для правильного розв'язку питання про статеве виховання необхідне розуміння складної природи статевого почуття взагалі й, зокрема, з'ясування законів статевого розвитку дитини. У цій питанні вони опиралися на роботи Х. Елліса, С. Холу, Л. Левенфельда й З. Фрейда про те, що дитинство не можна вважати періодом повної байдужності в половому відношенні й що сексуальні прояви в дитини в різному ступені виявляються до періоду полового

дозрівання. (Ці роботи були переведені на російську мову й активно використовувалися у вітчизняній практиці статевого виховання) [6].

Як зазначає дослідник В. Кравець, представники *психоаналітичного (фрейдистського)* напряму пропонували створення сприятливих умов, при яких статеве почуття дитини не придушувалось, а сублімувалось би завдяки цим умовам. У праці «Статеве виховання з точки зору інтересів культури» (1928) завдання сексуальної педагогіки М. Рубінштейн вбачав у збереженні статевої енергії організму та в попередженні її передчасного прояву.

Представники *антропологічного підходу* (В. Бехтерев, О. Бернштейн, О. Віреніус, Є. Дрентельн, М. Манасєїна, І. Мечніков) підходили до вирішення питання з позиції вітчизняного людинознавства. Основну причину відхилень у статевій поведінці вони бачили в невідповідності природи людини і культурних установок у суспільстві. А саме – у невідповідності між періодом статевого дозрівання (12-15 років) та віком вступу до шлюбу, відсунутим на ціле десятиліття. Це положення досить переконливе обґрунтував І. Мечніков, підкреслюючи, що «людський організм дарма проголошують досконалим; не все, що йому властиво, є нормальним і природнім» [5, с. 218]. Навпаки, організм людини, є вмістилищем всяких недосконалостей, «дисгармоній», зокрема дисгармонії в області статевого інстинкту. Основним шляхом раціонального статевого виховання вони вважали розумну організацію соціального середовища, формування в школярів різної статі моральних якостей, необхідних для повноцінного міжстатевого спілкування.

Таким чином, усі зазначені вище підходи до статевого виховання, що сформувалися на початку ХХ сторіччя, стали основою для формування *педагогічного підходу*. Представники цього підходу розробили гігієну цнотливості, яка включає фізико-гігієнічну й морально-виховну складові, та у своїй реалізації передбачає тісну взаємодію родини й школи.

На думку педагогів досліджуваного періоду, одним з найважливіших елементів статевого соціалізації дітей та підлітків мала стати статева просвіта, яка б пояснювала дитині в доступній формі проблеми походження життя, починаючи з пізнання організму людини та висувачи на перший план вивчення природничих наук. Етичні питання повинні були висвітлюватися перед школярами в ході викладання гуманітарних дисциплін.

В узагальненому вигляді вимоги до статевого виховання дітей, а також пропозиції щодо спільної роботи родини й школи в цьому питанні, вироблені вітчизняною педагогікою на початку ХХ ст., були сформульовані в роботах В. Гориневського, Б. Лібермана, Є. Лозинського, М. Пескова, В. Половцева, М. Румянцева, С. Острогорського: 1) батькам необхідно звернути увагу на статеве життя дітей; 2) школа повинна активно допомагати батькам у статевому вихованні дітей; 3) основним завданням дорослих є протидія передчасного статевого життя дитини;

4) бесіди на тему статевого життя повинні починатися краще раніше, чим пізніше; 5) бесіди ці найкраще починати матері, її може замінити вчитель, але лише в тому випадку, якщо він користується в дітей такою ж любов'ю, як і батьки; 6) зміст бесід повинний відповідати рівню розвитку дитини, не сприяти пробудженню нездорового інтересу до проблеми; 8) найважливішим елементом статевих виховання повинна стати статева просвіта; 9) гімнастика й заняття спортом є невід'ємною частиною статевих виховання [6].

Таким чином, на початку ХХ століття у вітчизняному педагогічному дискурсі сформувалося кілька підходів до статевих виховання дітей: а) релігійно-аскетичний, що розглядав інтимні відносини тільки з погляду продовження людського роду; б) медичний, що акцентує увагу на фізичному здоров'ї дитини: особистій гігієні, правильному харчуванні, боротьбі з венеричними захворюваннями, статевої помірності до повного статевих розвитку, заняття спортом; в) психологічний, що зосередився на питаннях вивчення індивідуалізації й диференціації статевих розвитку як основи ефективного статевих виховання; г) антропологічний, враховуючий у вирішенні питання статевих виховання позиції вітчизняного людинознавства; д) педагогічний, представники якого розробили «гігієну цнотливості», що включає фізико-гігієнічну й морально-виховну складові, та передбачає спільний розв'язок школою й батьками завдань статевих виховання.

Список використаної літератури

1. Бялик О. В. Суспільно-історичні передумови статевих виховання учнівської молоді / О. В. Бялик // Молодь і ринок. – №5. – 2015. – С. 117–123. **2. Даведьянова И. С.** Изучение отклоняющегося полового поведения несовершеннолетних (конец XIX-первая треть XX в.) Текст. / И. С. Даведьянова, С. А. Завражин // Педагогика. 1998. – № 6. – С. 84–91. **3. Кравець В. П.** Сексуальна педагогіка. Навч. посібник – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. – 320 с. **4. Либерман Б. Н.** Что необходимо знать родителям учащихся по вопросу о половом воспитании Текст. / Б. Н. Либерман // Русская школа. – 1912. – №3. – С. 64–72. **5. Мечников И.** Этюды о природе человека / И. Мечников. – М., 1904. – С. 218. **6. Мижева С. Р.** Проблемы полового воспитания в отечественной школе и педагогике конца XIX – начала XX веков: Автореф. дис. канд. п. н.: спец. 13.00.01. – Пятигорск, 2011. – 20 с. **7. Накашидзе Е.** Половое воспитание при современном научном, нравственном и религиозном освещении Текст. / Е. Накашидзе // Русская школа. – 1913. – № 2. – С. 22–44. **8. Румянцев Н.** Спорные вопросы воспитания (по поводу съезда по семейному воспитанию) Текст. / Н. Румянцев // Воспитание и обучение. – 1913. – №1. – С. 3–14. **9. Скворцов И. П.** О воспитании родового чувства / И. П. Скворцов // Вестник воспитания. – 1892. – № 2 – С. 74.

Онипченко О. І. Формування наукових підходів у вирішенні питання статевої соціалізації дітей і підлітків (початок XX століття)

Автор статті показав, що на початку XX століття у вітчизняному педагогічному дискурсі сформувалося кілька підходів до статевого виховання дітей: а) релігійно-аскетичний, що розглядає інтимні відносини тільки з погляду продовження людського роду; б) медичний, що акцентує увагу на фізичному здоров'ї дитини: особистій гігієні, правильному харчуванні, статевій помірності до повного статевого розвитку, заняття спортом; в) психологічний, що зосередився на питаннях вивчення індивідуалізації й диференціації статевого розвитку як основи ефективного статевого виховання; г) антропологічний, враховуючий у вирішенні питання статевого виховання позиції вітчизняного людинознавства; д) педагогічний (представники якого розробили «гігієну цнотливості», що включає фізико-гігієнічну й морально-виховну складові).

Ключові слова: статеве виховання, релігійний підхід, медичний підхід, психологічний підхід, педагогічний підхід.

Онипченко О. И. Формирование научных подходов к решению проблемы полоролевой социализации детей и подростков (начало XX века)

Автор статьи указывает, что в начале XX столетия в отечественном педагогическом дискурсе сформировалось несколько подходов к половому воспитанию детей: а) религиозно-аскетический, рассматривавший интимные отношения только с точки зрения продолжения человеческого рода; б) медицинский, акцентирующий внимание на физическом здоровье ребенка: личной гигиене, правильном питании, половом воздержании до полного полового развития, занятии спортом; в) психологический, сосредоточившийся на вопросах изучения индивидуализации и дифференциации полового развития как основы эффективного полового воспитания; г) антропологический, стоящий в решении вопросов полового просвещения на позициях отечественного человекознания; д) педагогический, представители которого разработали «гигиену целомудрия», включающую физико-гигиеническую и нравственно-воспитательную составляющие и предусматривающую совместное решение школой и родителями задач полового воспитания.

Ключевые слова: половое воспитание, религиозно-аскетический подход, медицинский подход, психологический подход, антропологический подход, педагогический подход.

Onypchenko O. Formation of Scientific Approaches to Solving the Issue of Gender-Based Socialization of Children and Adolescents (Early 20th Century)

An analysis of any historical and pedagogical phenomenon can be carried out only on the basis of studying the approaches that have been taken to solve the problem. The problem of sexual education is not an exception.

The author of the article underlines that at the beginning of the 20th century several approaches to the sexual education of children were formed in the national pedagogical discourse: a) religious-ascetic, who considered intimate relations only from the point of view of the continuation of the human race; b) medical, emphasizing the physical health of the child: personal hygiene, proper nutrition, sexual abstinence until full sexual development, sport; c) psychological, focused on the study of individualization and differentiation of sexual development as the basis for effective sexual education; d) anthropological, which is in the decision of questions of sexual education on the positions of the domestic humanities; e) pedagogical, whose representatives have developed a "hygiene of chastity", which includes physico-hygienic and moral-educational components and provides for a joint solving tasks of sexual education by the school and parents.

The study of the experience of sexual education shows that the process of its formation and development was of a concrete historical nature, directly depended on the development of society, its perceptions of the norms of sexual behavior, confessional features, the totality of cultural, socio-political, economic and other realities, level of developed research representations.

Key words: sexual-rolled socialization, sexual education, religious-ascetic approach, medical approach, psychological approach, anthropological approach, pedagogical approach.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 796.011.3

С. С. Онищенко

**Г. ДЮПЕРРОН ПРО ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ
ТЕОРІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Оновлення педагогічної термінології в галузі фізичного виховання, її збагачення, систематизація й упорядкування неможливі без ретельного вивчення історико-педагогічного досвіду термінотворення. Найбільш суттєві термінологічні зміни у вітчизняній теорії фізичного виховання спостерігались у 20-х роках ХХ століття, коли обґрунтовувались нові